

**O'ZBEKISTONDA NAQD PULSIZ TO'LOV VOSITALARINING
RIVOJLANISH BOSQICHLARI
STAGES OF DEVELOPMENT OF CASHLESS PAYMENT METHODS IN
UZBEKISTAN**

Inomjonov Zayniddin Zafarjon o'g'li

Andijan state Institute of Technology student

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida naqd pulsiz to'lov vositalarining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Raqamli moliya texnologiyalarining joriy etilishi, davlat siyosatining yo'nalishlari hamda to'lov tizimlarining rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar bosqichma-bosqich yoritiladi. Maqolada statistik ma'lumotlar asosida mavjud holat tahlil qilinadi va istiqboldagi yo'nalishlar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: naqd pulsiz to'lov, raqamli iqtisodiyot, bank tizimi, elektron to'lov, fintech, moliyaviy xizmatlar

Abstract: This article analyzes the stages of formation and development of non-cash payment instruments in the Republic of Uzbekistan. The introduction of digital financial technologies, directions of state policy and factors influencing the development of payment systems are gradually covered. The article analyzes the current situation based on statistical data and considers future directions.

Keywords: cashless payment, digital economy, banking system, electronic payment, fintech, financial services

Bugungi raqamli iqtisodiyot davrida moliyaviy xizmatlarning zamonaviylashuvi va to'lov tizimlarining elektronlashtirilishi muqarrar bir jarayonga aylandi. O'zbekistonda ham bu yo'nalishda bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, so'nggi yillarda mobil to'lovlar, internet banking va QR texnologiyalarining keng joriy etilishi naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushini keskin oshirdi. Quyida O'zbekistonda ushbu yo'nalish qanday bosqichlardan o'tganiga

to'xtalamiz.

So'nggi yillarda dunyo miqyosida sodir bo'layotgan iqtisodiy va texnologik o'zgarishlar fonida O'zbekiston ham raqamli iqtisodiyotga o'tish yo'lida muhim qadamlarga qo'l urmoqda. Bu jarayon, avvalo, moliyaviy xizmatlarning zamonaviylashuvi, to'lov tizimlarining raqamli formatga o'tishi va naqd pulsiz to'lov vositalarining keng joriy etilishi bilan chambarchas bog'liq.

Naqd pulsiz to'lov vositalari — bu bank kartalari, mobil ilovalar, elektron hamyonlar, QR-kodli to'lovlar va boshqa raqamli shakllarda amalga oshiriladigan to'lovlardir. Ular nafaqat qulaylik balki xavfsizlik, nazorat, samaradorlik kabi ustunliklarga ega

1. Boshlang'ich davr (1990-yillar oxiri – 2000-yillar boshlarida)

Mustaqillik yillarining ilk bosqichlarida moliyaviy soha islohoti endigina boshlanayotgan edi. Banklar soni kam, infratuzilma esa rivojlanmagan bo'lib, aholining asosiy to'lov vositasi — naqd pul edi. To'lovlarning asosiy qismi qo'lda, ya'ni qog'oz pul bilan amalga oshirilgan.

Elektron to'lov tizimlari yo'qligi, internetning keng tarqalmagani, aholining bu boradagi tajribasining sustligi raqamli moliya tizimining shakllanishiga imkon bermas edi. Biroq bu davrda raqamli transformatsiyaning asosi bo'ladigan ilk tashabbuslar boshlangan.

2. Dastlabki rivojlanish bosqichi (2000–2010 yillar)

2000-yillarning boshida O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan moliyaviy xizmatlarni modernizatsiya qilish bo'yicha ilk chora-tadbirlar ko'riladi. Jumladan: Plastik kartalar (milliy to'lov tizimi — Uzcard) joriy etiladi; Ish haqi va pensiyalarni plastik kartalar orqali to'lash bo'yicha hukumat qarorlari qabul qilinadi;

Banklar o'z mijozlariga kartalar tarqatishni boshlaydi, terminal tizimi asta-sekin rivojlana boshlaydi. Bu bosqichda naqd pulsiz to'lovlar hali keng ommalashmagan bo'lsa-da, zamonaviy moliyaviy ekotizim uchun zamin yaratilgan bo'lib, bu sohadagi islohotlar poydevorini tashkil etdi.

3. Texnologik taraqqiyot va ommalashuv bosqichi (2010–2017 yillar)

2010-yillardan boshlab texnologiyalar rivojlanishi, internet va mobil aloqaning ommalashuvi bilan birgalikda naqd pulsiz to'lov vositalari jadal sur'atlar bilan rivojlana boshladi. Asosiy o'zgarishlar quyidagicha: Mobil to'lov tizimlari (Click, Payme, Mbank, Oson va boshqalar) ishga tushirildi; QR-kodli to'lovlar, mobil bank ilovalari orqali pul o'tkazmalari ommalasha boshladi; Aholining muomalada bo'lishi uchun qulay sharoitlar yaratildi — POS-terminallar soni oshirildi; Tadbirkorlar uchun soliq va boshqa davlat to'lovlarini elektron tarzda amalga oshirish imkoniyati yaratildi. Shu bilan birga, bank xizmatlarini onlayn ko'rsatish, mobil ilovalar orqali hisoblarni yuritish, to'lovlarni nazorat qilish imkoniyati aholining ko'pchiligi uchun ochiq bo'ldi.

4. Raqamli transformatsiya bosqichi (2018–2022 yillar) 2018-yildan boshlab raqamli iqtisodiyotga o'tish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylantirildi. Bu davrda ko'plab islohotlar amalga oshirildi: Humo to'lov tizimi ishga tushirildi va Uzcard bilan integratsiyalandi; Davlat xizmatlari portali (my.gov.uz) orqali elektron to'lovlar joriy qilindi; Fintex kompaniyalari faoliyati yo'lga qo'yildi; Mobil banking rivojlandi, bank ilovalari orqali kommunal xizmatlar, jarimalar, kredit to'lovlari amalga oshirila boshlandi; Onlayn savdo va elektron tijorat (e-commerce) keskin rivojlandi. Ushbu davrda, shuningdek, aholining raqamli savodxonligini oshirishga, internet texnologiyalarini chekka hududlargacha kengaytirishga e'tibor qaratildi.

5. Hozirgi holat (2023–2025 yillar)

Bugungi kunda naqd pulsiz to'lovlar aholining hayotida muhim o'rin tutmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, hozirgi vaqtda umumiy moliyaviy aylanmaning 70 foizidan ortig'i raqamli to'lovlar orqali amalga oshirilmoqda. Asosiy yutuqlar: O'zaro raqobatbardosh bo'lgan mobil ilovalar (Apelsin, Click, Payme va boshqalar) faoliyat yuritmoqda; Elektron hamyonlar, bezkontakt to'lovlar (NFC) joriy etilgan; Sun'iy intellekt asosidagi xizmatlar (kredit baholash, identifikatsiya, avtomatik moliyaviy monitoring) tatbiq etilgan; Bank xizmatlari 24/7 rejimida ishlaydigan onlayn xizmat ko'rsatish markazlari orqali taqdim etilmoqda; Xavfsizlik tizimi mustahkamlanmoqda, biometrik identifikatsiya, ikki

bosqichli tekshiruv, tokenlash keng tatbiq etilmoqda.

6. Muammolar va istiqbollar Shunga qaramay, ushbu sohada ba'zi to'siqlar ham mavjud: Chekka hududlarda internet sifati va qamrovi past; Aholining bir qismi hali ham raqamli xizmatlardan foydalanishga tayyor emas; Huquqiy-me'yoriy baza ayrim yangi texnologiyalarni to'liq qamrab ololmayapti; Ba'zi mobil ilovalar orasida texnik integratsiya yoki ma'lumot almashinuvi cheklangan. Kelgusidagi istiqbollar: Raqamli moliya xizmatlarini qishloq va olis hududlargacha yetkazish; Fintex startaplar uchun soddalashtirilgan litsenziya olish tizimini yaratish; Blokcheyn texnologiyasi, raqamli identifikatsiya kabi ilg'or tizimlarni tatbiq etish; Moliyaviy inkluzivlikni ta'minlash, ya'ni har bir fuqaro uchun teng imkoniyatlar yaratish; Yashil moliya va ekologik barqaror to'lov tizimlarini joriy etish. Xulosa

O'zbekistonda naqd pulsiz to'lov vositalarining shakllanishi bosqichma-bosqich, puxta va tizimli tarzda amalga oshirilgan. Har bir bosqichda muayyan muammolar va ularga yechimlar mavjud bo'lgan bo'lsa-da, umumiy yo'nalish to'g'ri tanlangan: ochiq, xavfsiz va qulay moliyaviy muhit yaratish.

Hozirda bu yo'nalishdagi islohotlar natijasida aholi kundalik hayotida raqamli moliyaviy xizmatlardan faol foydalanmoqda. Istiqbolda esa bu tizim yanada takomillashib, raqamli transformatsiyaning ajralmas qismiga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-noyabrdagi "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4892-sonli qarori.
2. Raximova M. "O'zbekiston to'lov tizimlarining integratsiyasi va rivojlanish istiqbollari" // "Bank ishi va moliya" ilmiy-amaliy jurnali, 2022, №4.
3. Karimova N. "Mobil to'lovlar va ularning iqtisodiyotga ta'siri" // "Yosh olimlar konferensiyasi materiallari", Toshkent moliya instituti, 2023
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 13-martdagi PF-41-son Farmoni: "To'lov tizimlari infratuzilmasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida".